
Синтаксичка и семантичка анализа глагола *оштетити* и *уништити* из угла теорије семантике оквира

Научни рад

DOI: 10.18485/judig.2025.1.ch11

Марина Баги¹ 0009-0006-9410-7862

Апстракт

У раду се представља анализа глагола *оштетити* и *уништити* из угла теорије семантике оквира. Полазећи од претпоставке да синтаксички и семантички феномени међусобно корелирају, за теоријску основу рада бира се когнитивносемантички приступ Ч. Филмора који експлицитно повезује значења неке речи са синтаксичким контекстима у којима се она јавља. Основна теза теорије семантике оквира јесте да значења неке сублексеме треба посматрати у вези са семантичким оквирима – схематским приказима појмовних структура и образаца веровања који леже у основи значења речи. Ова теорија у основи је Фрејмнета, електронске лексикографске базе података која је заснована на корпусу, а у оквиру које су приказани оквири које различите лексеме призивају.

Истраживање је засновано на шест стотина примера употребе лексема *оштетити* и *уништити* ексцерпираних из електронског Корпуса савременог српског језика (*СрпКор2021*) са циљем да се опише и испита њихово синтаксичко и семантичко понашање, те да се прикаже њихова употреба. Стога се описују оквири које призивају поменути глаголи, као и елементи оквира, а изводе се и закључци у вези са синтаксичко-семантичким интерфејсом. Уз то, будући да су у питању глаголи сличне семантике, циљ је да се истраже сличности и разлике између њих, што се чини употребом алата на платформама *Sketch Engine* и *No Sketch Engine*.

¹ Институт за српски језик САНУ, marina.bagi@isj.sanu.ac.rs

Кључне речи: теорија семантике оквира, синтакса, семантика, глагол *оштетити*, глагол *уништити*, обрада природних језика, српски језик.

1. Увод

Теорија семантике оквира представља когнитивносемантички приступ анализи лексичког значења који је развио Чарлс Филмор заједно са својим сарадницима. Централна идеја овог приступа јесте да значења речи треба описивати у вези са семантичким оквирима – схематским приказима појмовних структура и образаца веровања који леже у основи значења речи (Fillmore et al. 2003, 235). Термином оквир² означен је својеврстан систем појмова који су повезани на такав начин да је за разумевање једног појма неопходно разумети читаву структуру чији је он део (Fillmore 1982, 111), а једна од основних теоријских поставки семантике оквира јесте да оквире призивају³ речи одређених врста (у првом реду глаголи, а потом именице, придеви и прилози).

Поменути приступ у фокус ставља употребу речи. У вези са тим, Ч. Филмор (1969, 94) писао је да су проучаваоци, постављајући питање о значењу неког облика, заобилазили кључну ствар – питање *употребе* речи, односно шта је оно што морамо да знамо како бисмо одређени облик адекватно користили и како бисмо разумели друге људе када га употребљавају (курзив наш).

Особит значај теорије семантике оквира огледа се у томе што представља теоријско-методолошки оквир који пружа могућност да се експлицитно повежу значења речи са синтаксичким контекстима у којима се те речи појављују (Atkins et al. 2003a, 254). У литератури се све више истиче значај повезивања традиционалне синтаксе и лексикографије, а интеграција синтаксичког система и лексикона сматра се важним кораком у модернизацији граматичког и лексикографског описа српског стандардног језика (Поповић 2003, 201, 204). Интегрални приступ језику подразумевао би усмеравање синтаксичких истраживања и на сублексеме, односно конкретне лексеме у одређеном значењу (Поповић 1997, 208; Стипчевић 2010, 175), док би требало да приказ лексикона буде интегралан, те да садржи све синтаксички релевантне информације (Поповић 1997, 481; Поповић 2003, 204; Стипчевић 2010, 175).

² *Оквир* функционише као општи назив за појмове *схема*, *сценарио*, *когнитивни модел*, *народна теорија* и сл. (Fillmore 1982, 111).

³ Глагол *призвати* употребљава се као еквивалент енглеског глагола *to evoke* у преводима радова Ч. Филмора (Rasulić i Kličovac 2014, 79), као и у досадашњој литератури о могућностима примене теорије семантике оквира (Марковић и др. 2021, 9), што је решење за које се опредељујемо и у овом раду.

Идентификовање и дефинисање значења полисемичних речи представља значајан изазов за лексикографе и лингвисте. Будући да се међусобно прожимају, значења се често не могу јасно разграничити, што отежава њихово прецизно издвајање. Ипак, примена одговарајућих теоријских приступа и формалних метода може пружити јасније смернице у овом процесу, на пример, у одређивању оптималне листе значења која ће обухватити потврђене примере из корпуса (Fillmore and Atkins 2000, 100). Теорија семантике оквира додатно омогућава да се лексикографски опис обогати корпусним подацима који би иначе могли остати незапажени, да се препознају карактеристике кључне за опис значења речи и да се издвоје у великој количини података доступних у савременим корпусима. Према речима С. Еткинс, без довољно јасне и научно утемељене формалне методе, корпусна анализа би остала импресионистичка (Atkins 1994, 45).

Семантика оквира своју практичну примену пре свега налази у Фрејмнету (енгл. *FrameNet*), електронској лексикографској бази података⁴ која је заснована на анотацији примера неке кључне речи у аутентичном тексту. Подаци се црпу из корпуса комбинацијом ручних и аутоматских процедура, а те информације о повезаним семантичким и синтаксичким особинама речи представљају се кроз различите извештаје⁵ који су доступни на интернету (Fillmore et al. 2003, 235).

Централни елемент лексичке анализе у семантици оквира и Фрејмнету представља опис *лексичке јединице*, под којом се подразумева лексема у једном од својих значења (Ruppenhofer et al. 2016, 7). Уместо термина *лексичка јединица* користимо термин *сублексема*, као што је уобичајено у србистици.

1.1. Претходна истраживања

Лексеме *оштетити* и *уништити* нису често биле предмет разматрања у српској лингвистици. Глагол *уништити* проучавао је В. Миљковић (2014), који је анализирао његову семантику из угла теорије менталних простора, која глаголе такође посматра као својеврсне оквири, односно менталне просторе који се састоје од семантичких улога и релација (143). Б. Хлебец (Hlebec 2023), са друге

⁴ Рад на пројекту Фрејмнета започет је 1997. године на Међународном институту за рачунарске науке у Берклију, а база је доступна на следећем линку: <https://berkeleyfn.framenetbr.ujf.br>.

⁵ Под поменутиим извештајима углавном се подразумевају синтаксички и семантички описи валенце, добијени вишеслојном анотацијом примера из корпуса. Представљање ових резултата превазилази оквири нашег рада.

стране, компаративно посматра енглеске⁶ и српске глаголе оштећења (међу њима и глагол *оштетити*), које је дефинисао колокацијском методом. Закључке ових радова износићемо у наредним одељцима.

Колико нам је познато, до сада није било много речи о примени теорије семантике оквира на материјалу српског језика. Изузетак представља рад Марковић и др. (2021), који приказује резултате прелиминарних истраживања у вези с могућностима примене ове теорије и пружа детаљан приказ фаза и процеса у раду на Фрејмнету, на примеру неколико оквира из домена ризика.

1.2. Методологија истраживања и корпус

Истраживање је започето претрагом глагола *оштетити* и *уништити* на платформи *Sketch Engine*, на којој су најпре коришћени алати *Word Sketch* и *Word Sketch Difference* како би се добила општа слика о употреби ових лексема (т. 3). На основу добијених резултата, који су потом проверени претрагама у CQL-у на већем *Корпусу савременог српског језика (СрпКор 2021; https://noske.jerteh.rs/)*, ексцерпирани смо 600 реченица у којима су употребљене лексеме *оштетити* и *уништити*. Највећи део потиче са корпуса *СрпКор 2021*, а мањи број добијен је претрагом на *Гуглу* и на корпусу *ПДРС 1.0*.

Све примере смо анализирали пратећи приручник за израду Фрејмнета (Ruppenhofer et al. 2016). Најпре смо ексцерпирани материјал разврстали према томе који оквир призива сублексема употребљена у сваком од примера, а онда смо настојали да призване оквире опишемо. Да би се то учинило, неопходно је да се формулише ситуација означена оквиром и наведу улоге учесника у датој ситуацији (Atkins et al. 2003a: 252). Улогама учесника одговарају централни и периферни елементи оквира. Централним елементима сматрају се они који врше неку од базичних граматичких функција, чија је синтаксичка реализација обавезна, а без којих оквир као такав не би могао да постоји. Са друге стране, периферни су они елементи који синтаксички, грубо речено, одговарају одредбама (нпр. место, време, начин, средство...)⁷.

⁶ Уп. и радове који се ослањају на анализу корпуса и колокација приликом проучавања глагола 'damage' и 'destroy' (Song 2021), односно блиских синонима глагола 'destroy' (Ivanova and Medvedeva 2023).

⁷ Семантика оквира разликује и екстратематске и централно неизражене елементе оквира (Ruppenhofer et al. 2016, 24–25). Њима се у овом раду нећемо бавити.

Током анализе смо све оквири допуњавали одговарајућим информацијама.⁸ Смернице приликом описа оквира пружиле су, поред генерисаних скица речи, и дефиниције ових лексема у *Речнику српскога језика*, *Речнику српскохрватскога књижевног језика* и *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*.

Један од основних циљева рада је да се, кроз описе оквира, прикаже полисемична структура лексема *оштетити* и *уништити*, али и да се ослика њихово синтаксичко понашање, да се, затим, уоче сличности и разлике међу овим глаголима, те и да се представи типично оштећивање и типично уништавање, као и прелазни случајеви који се међу њима јављају.

2. Анализа

На основу података из корпуса установили смо да се лексема *оштетити* повезује са оквирима Оштећивање⁹, Изазвати_емоцију и Ускраћивање, а лексема *уништити* са оквирима Уништавање, Убијање, Победити_противника, Стимулисати_емоцију, Изазвати_емоцију и Довести_у_тешко_стање.¹⁰ Представимо укратко сваки од њих тако што ћемо у деловима приказати оквири онако како би изгледали у Фрејмнету¹¹.

2.1. Оштећивање

Ситуација оштећивања подразумева постојање двају централних елемената оквира: АГЕНСА (или УЗРОКА) и ПАЦИЈЕНСА. АГЕНС или УЗРОК утичу на ПАЦИЈЕНС тако да он (или његов део) заврши у неканонском, непожељном стању¹². Овај оквир повезан је са другим, сличним оквирима (Уништавање, Изазвати_распарчавање и Покварити). Интересантно је да су радња и резултат у вези са глаголом *оштетити*

⁸ Процес рада на дефинисању оквира и његових елемената није линеаран. Наиме, сем што нова фаза анализе може да донесе другачија сазнања, тако и анализа других лексема које призивају тај оквир може да изискује измену у његовом опису.

⁹ Прегледности ради, називе оквира ћемо писати фонтом *Courier New*, док ћемо називе елемената оквира наводити малим верзалом.

¹⁰ Фрејмнет база садржи и информације о различитим односима (Ruppenhofer et al. 2016, 79–85) који постоје међу оквирима (попут *Наслеђивања*, *Коришћења* и *Угла_гледања*). Њима се у овом раду нећемо моћи посветити.

¹¹ Када год је то било могуће, током анализе смо пратили одговарајуће оквири који су доступни на Фрејмнету, али смо их прилагодили стању у српском језику. Детаљније поређење еквивалентних српских и енглеских глагола није нам било у фокусу, будући да таква анализа превазилази оквири нашег рада.

¹² До сличног закључка долази Хлебес, који сматра да глаголи оштећења деле дефиницију 'изазвати да буде у лошем стању' (Хлебес 2003, 1).

много мање спецификовани у односу на неке друге глаголе, као што су *огребати*, *стругати*, *улубити* и сл.

После дефиниције следе три аотирана примера¹³. АГЕНС је у њима свесни ентитет који врши намерну радњу, док УЗРОК најчешће представља догађај или појам који заузима место у времену.¹⁴ У улози ПАЦИЈЕНСА овде су енглески циц, бродови и централни нервни систем.

Оштећивање

Дефиниција:

Агенс или **Узрок** утичу на **Пацијенс** тако да **Пацијенс** (или неки део на њему) заврши у неканонском стању. Често је ово неканонско стање непожељно, а неке лексичке јединице (означене семантичким типом Негативно) посебно указују на то да је **Пацијенс** негативно погођен. Неке лексичке јединице овог оквира указују на који начин је **Пацијенс** измењен (нпр. *стругати*) и у неким случајевима дају детаљније назнаке утицања на **Пацијенс** (нпр. *засећи*), а у другим случајевима може бити наведено и једно и друго (*поцепати*). За други скуп лексичких јединица радња и њен резултат много су мање спецификовани (нпр. *оштетити*). Упоредити овај оквир са оквирима Уништавање, Изазвати распарчавање и Покварити.

Непрестано одгуркујући нестрпљивог Воробјањина, **Остап** пажљиво оголи столицу, да **не би оштетио** енглески циц са цветићима.

Поплављен је део старог средишта града са старим каменим кућама, море се излило на риву и саобраћајнице, а **јак ветар** оштетио је и **неколико бродова** наносећи их на обалу.

Ендосулфан може да **оштети** **централни нервни систем** па чак и да изазове смрт, објаснили су филипински лекари.

Слика 1: Оштећивање (1).

¹³ Сваком елементу оквира додељује се одређена боја, а црном бојом означава се анализирана сублексема. После дефиниције елемента оквира наводи се по један аотиран пример за сваки елемент.

¹⁴ Елементи оквира се дефинишу на начин који је специфичан за сваки оквир (енгл. *frame-specific*), премда се могу посматрати као примери општијих семантичких улога (Марковић и др. 2021, 11).

Централни елементи:

Агенс: Свесни ентитет, обично особа, који врши намерну радњу која доводи до тога да **Пацијенс** трпи одређену штету.
Семантички тип: разуман, свестан
Искључује се: Узрок

У наредна три века **Турци** су два пута тешко **оштећили** манастир.

Узрок: Догађај или други ентитет који доводи до оштећења **Пацијенса**.
Искључује се: Агенс

НАТО бомбардовање 1999. године је директно **оштећило** водоводе у многим градовима, као и хемијска постројења, што је проузроковало загађење воде и тла.

Пацијенс: Ентитет који бива оштећен због активности **Агенса** односно због **Узрока**.

Тако су почетком септембра у српском селу Клокот на путу Урошевца – Гњилане експлодирале две мине које су **оштећиле две куће** и уништиле шталу.

Слика 2: Оштећивање (2).

Осим човека, у улози АГЕНСА се може наћи појам у метонимијској релацији са човеком (*НАТО алијанса*), а УЗРОК још представљају и природне појаве/катастрофе (*пљусак, поплава, град; ватра*), предмети којима управља човек (*аутобус, ручна бомба, метак*), као и неке врсте материја или једињења (*киселина, алкохол*).

ПАЦИЈЕНС врло често представљају локације, грађевине и већи физички објекти (*кућа, зграда, манастир, аутомобил*), затим медицински и здравствени ентитети (*мрежњача, кожа, зуби, вилица, вид*), биљке (*род јечма, купус, пшеница*), предмети (*тапете, циц, брава*) и информације (*гласачки листић*).

Периферни елементи оквира такође су важни чиниоци за разумевање целокупне слике коју може да подразумева ситуација оштећивања. У анализираном корпусу издвојили су се следећи елементи (сл. 3–4).

МАЛЕФИЦИЈАР је ентитет ком припада ПАЦИЈЕНС и који посредно трпи штету (*јој*).

КАРАКТЕР_КРАЈЊЕГ_СТАЊА је опис стања ПАЦИЈЕНСА након оштећивања, често реализован у виду прилошке јединице. СТЕПЕН до ког је ПАЦИЈЕНС оштећен означен је последичном зависном клаузом (*толико да је било немогуће поправити мотор на терену*).

САДРЖАВАЈУЋИ_ДОГАЂАЈ је елемент оквира којим су означени догађај или стање ствари који обухватају и ситуацију оштећивања. Најчешће је изражен именичком јединицом у ППК у + локатив, као у примеру *У бомбардовању је уништено и оштећено 25.000 стамбених објеката*, у ком се догађај или активност бомбардовања

концептуализује као садржатељ (Klikovac 2000, 53). Овај елемент јавља се онда када је сублексема *оштетити* употребљена у пасивној форми, те нема израженог АГЕНСА. Ако се догоди да неки централни елемент оквира није језички спецификован, као у овом случају, он ће ипак бити забележен у бази будући да постоји у појмовној структури. Такав случај назива се нултим појављивањем¹⁵ (енгл. *null instantiation*).

Периферни елементи:

Малефицијар: Ентитет који, такође, посредно трпи штету.

Међутим, топло време које влада ових неколико дана није нормално за ово доба године и неће бити добро ако пшеница сада нагло озелени, јер ће касније, док се буде развијала, опет захладнети, и може се десити да **то** и мањи мразеви **оштете** лишће.

Карактер крајњег стања: Опис стања **Пацијенса** након оштећења, укључујући опис тежине и трајности оштећења.

Током борбе Стојадиновићу **је** **привремено** **оштећен** слух пошто је нападач испалио два хица.

Степен: Степен до којег је **Пацијенс** оштећен.
Семантички тип: степен

Београђанин Божо Ристић завршио је такмичење на Дакар релију, пошто је у седмој етапи воженој од Мендозе у Аргентини до Валпариса у Чилеу пао са мотора и **оштетио** га **толико да је било немогуће поправити мотор на терену**.

Садржавајући догађај: Овај елемент оквира означава догађај који траје или стање ствари које постоји у времену и обухвата период у коме се одвијају догађаји или стања ствари изражени циљном речју.

У бомбардовању **је** уништено и **оштећено** 25.000 стамбених објеката, онеспособљено 470км путева, 595км пруга, оштећено је 14 аеродрома, 19 болница, 20 домова здравља, 18 вртића, 69 школа, 176 споменика културе и 44 моста, док је 38 разорено. **CNI**

Околност: Овим елементом оквира се назначавалу околности у оквиру којих се врши оштећивање.

АМСС возачима скреће пажњу и на тзв. ударне руке које, **при нешто већим брзинама**, могу да **оштете** возило, али и да угрозе безбедност возача и његових сапутника.

Место: Место на ком се одвија активност у којој **Пацијенс** који трпи оштећивање.
Семантички тип: лоцираност_релативна

У области северно од великог туристичког центра Орланда, у олуји **је оштећено** или уништено више од 500 кућа, зграда и цркава.

Слика 3: Оштећивање (3).

¹⁵ У нашим примерима забележен је случај CNI (енгл. *Constructionally Null Instantiation*), који представља нулто појављивање одређено граматичком конструкцијом (нпр. изостављен агенс пасивних клауза), али и случај анафорског изостављања – DNI (енгл. *Definite Null Instantiation*). Семантика оквира разликује и INI – индефинитно нулто појављивање (енгл. *Indefinite Null Instantiation*) (Atkins et al. 2003a, 351–354).

ОКОЛНОСТ назначава прилике у оквиру којих се врши оштећивање (*при нешто већим брзинама*), а може бити наглашено и зашто АГЕНС односно УЗРОК оштећује ПАЦИЈЕНС. Тај елемент се назива ОБЈАШЊЕЊЕ и често је изражен именичком јединицом у ППК из + генитив (*из идеолошких разлога*). ИНСТРУМЕНТ је физички ентитет који АГЕНС користи како би нанео штету ПАЦИЈЕНСУ (*са два пројектила*), а СРЕДСТВОМ се означава намерна радња коју АГЕНС врши, а којом се остварује оштећивање (*употребом разнородних дрога*).

У слици ситуације може бити присутан и НАЧИН (*највероватније*), а поред МЕСТА и ВРЕМЕНА, који се не разликују много међу оквирима, може се појавити и ФРЕКВЕНЦИЈА, којом се назначује колико се често врши оштећивање (*два пута*).

Објашњење: Стање ствари на које Агенс реагује у процесу оштећивања.
Семантички тип: стање_ствари

Нажалост, после рата камен темељац је оштећен из идеолошких разлога, чак је украдена и спаљена Повеља која се налазила испод њега.

Инструмент: Ентитет којим управља Агенс, који ступа у интеракцију са Пацијенсом да би извршио оштећивање.
Семантички тип: физички_ентитет

Терористи су са два пројектила из ручног бацача оштећили и цркву Свети Никола у Тетову.

Средство: Намерна радња коју је извршио Агенс, а којом се остварује оштећивање.
Семантички тип: стање_ствари

Дејвид Боуви је морао да чита стихове својих песама током концерта јер је употребом разнородних дрога дуго низ година знатно оштетио своју меморију.

Начин: Сваки опис радње оштећивања која није обухваћена специфичнијим ЕО, укључујући списемичке модификације (*вероватно*), силу (*тежко, слабо*), секундарне ефекте (*тихо, гласно*) и опште описе који упоређују догађаје (*на исти начин*). Може указивати на истакнуте карактеристике Агенса које такође утичу на радњу (*дрско, хладно, намерно, насљиво*).
Семантички тип: начин

Према нашим информацијама, пре неколико дана у парку су били паркирани камиони ЕДБ који су највероватније оштећили тротоар.

Фреквенција: Елемент оквира којим се назначује колико се често врши оштећивање.

У наредна три века Турци су два пута тешко оштећили манастир.

Време: Овај ЕО идентификује време када је Агенс нанео штету Пацијенсу.
Семантички тип: време

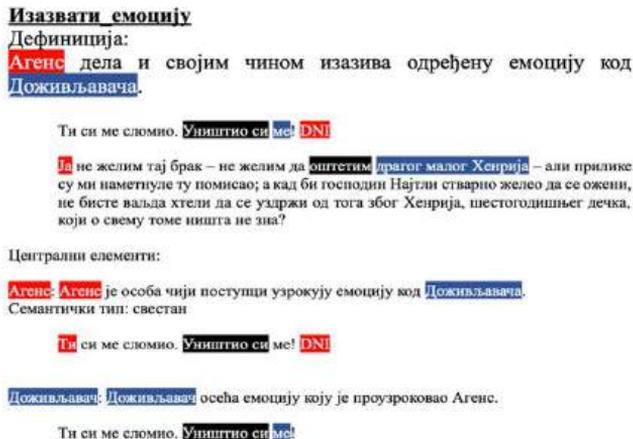
Недавно је започела реконструкција те зграде која је прошле године оштећена пожаром, а „архитекта је оценио да нема опасности од рушења”, рекао је градоначелник.

Слика 4: Оштећивање (4).

2.2. Изазвати_емоцију

Оквир Изазвати_емоцију повезан је са оба глагола. У овој ситуацији АГЕНС дела и својим чином изазива интензивну негативну емоцију код ДОЖИВЉАВАЧА: *Ти си ме сломио. Уништио си ме!* и *Ја не желим тај брак – не желим да оштетим драгог малог Хенрија*. Централни елементи су АГЕНС и ДОЖИВЉАВАЧ, који представљају људе, а периферне елементе нисмо пронашли. Оштећивање, као и уништавање, типично је конкретно, физичко, а овде се смешта у емоционални или психолошки домен, те је активна метафора ПСИХИЧКО/ЕМОЦИОНАЛНО СТАЊЕ ЈЕ ФИЗИЧКО СТАЊЕ (в. Klikovac 2004, 178).

Сублексема *уништити* знатно чешће призива оквир Изазвати_емоцију у односу на сублексема *оштетити*.

Слика 5: Изазвати_емоцију.

2.3. Стимулисати_емоцију

Оквир Стимулисати_емоцију у нашем корпусу повезује се само са сублексемом *уништити*. Ситуација уништавања у овом случају подразумева постојање неког феномена, названог СТИМУЛУС, који буди снажну, негативну емоцију код ДОЖИВЉАВАЧА, свесног ентитета који емоционално или психолошки реагује у односу на тај СТИМУЛУС. Разлика у односу на изазивање емоције састоји се у томе што у овом оквиру радњу врши догађај или неки други ентитет, док у претходном оквиру то чини човек.

Стимулисање емоције је „разрађеније” у односу на изазивање, те су забележена и два периферна елемента: СТЕПЕН (*потпуно*) и НАЧИН (*емотивно*).

Стимулисати емоцију

Дефиниција:

Неки феномен (**Стимулус**) буди одређену емоцију код **Доживљавача**.

Тај тренутак када сам сазнао шта је урадио, уништио ме. Речима тај осећај не може да се опише.

Централни елементи:

Доживљавач: **Доживљавач** емоционално или психолошки реагује у односу на **Стимулус**
Семантички тип: свестан

ТРАУМЕ СЛАВНОГ ФУДБАЛЕРА: Тај пораз **га** је уништио, морао да иде код психијатра

Стимулус: **Стимулус** је догађај или ентитет који доводи до одређеног емоционалног или психолошког стања **Доживљавача**

Смрт брата ме је **потпуно** уништила. И данас осећам велику празнину.

Периферни елементи:

Степен: Означава се степен до којег **Стимулус** изазива емоцију код **Доживљавача**
Семантички тип: степен

Смрт брата ме је **потпуно** уништила. И данас осећам велику празнину.

Начин: Начин на који **Стимулус** утиче на **Доживљавача**.

Увек је у питању лека топла и дивна прича која ме **емотивно** „уништи”.

Слика 6: Стимулисати_емоцију.

2.4. Ускраћивање

Глагол *оштетити* призива и оквир Ускраћивање. Ситуација означена овом сублексемом подразумева да АГЕНС утиче на ПАЦИЈЕНСА (нпр. *грађани, Србија, каријера*) тако да остане лишен СТАЊА_СТВАРИ, које би требало да има, потребно му је или га жели, и на тај начин му наноси штету. СТАЊЕ_СТВАРИ је елемент који је у нашем корпусу врло чест и изражен је именичком јединицом у ППК за + акузатив¹⁶, а под њиме се најчешће подразумева новац (у домену финансија) или потенцијални поени/голови (у спорту). Ипак, он не мора увек да буде исказан, те може да се односи на одређено право ПАЦИЈЕНСА да нешто поседује. Другим речима, иако није сасвим исто *оштетити државу* и *оштетити државу за милион динара*, често се

¹⁶ Употребу ове конструкције, која је карактеристична за лексему *оштетити* (и то за њен најчешћи колокат у савременом корпусу – *буџет*), ниједан описни речник српског језика није забележио.

подразумева да је и у првом случају оштећивање финансијске природе.

Ускраћивање

Дефиниција:

Овај оквир односи се на ситуацију у којој **Агенс** утиче на **Пацијенса** тако да **Пацијенс** остане лишен **Стања ствари**, које се очекује да има, које му је потребно или које жели. **Стање ствари** не мора увек да буде спецификовано и може да се односи на право **Пацијенса** да нешто поседује.

У протекле две године, српска полиција је у сарадњи са надлежним тужилаштвима открила **више десетина криминалних група које су оштетиле државу за више стотина милиона евра**.

Судије **су нас** прастично **оштетиле**, али део одговорности за пораз је на нама.

Семантички тип: догађај

Централни елементи:

Агенс: Агенс је особа која чини да **Пацијенс** остане без **Стања ствари**.

Семантички тип: разуман

Руководилац службе за продају лок-уља у једној фирми у САД и **службеник на рачунару** једне од највећих националних рафинерија нафте **оштетили су** ту рафинерију за 45 милиона литара горива (четири милиона долара) тако што су путем компјутера бележили мању продају од стварне, а разлику продавали приватно (крађа је, иначе, трајала шест година док није откривена!).

Пацијенс: Пацијенс је ентитет ком је ускраћено да има одређено **Стање ствари**.

Неиспуњавањем уговорних обавеза Живановић је **пословне партнере оштетио** за поменути износ.

Стање ствари: У питању је ситуација, стање ствари или стање поседовања које се **Пацијенсу** ускраћује.

Два пута смо погодили стативу, једном пречку, а онда нас је **судија оштетио** на два пенала који су били чисти као суза.

Слика 7: Ускраћивање (1).

Може бити исказано и СРЕДСТВО којим се врши ускраћивање (продајом робе на „црно“), НАЧИН на који се то чини (тако што су путем компјутера бележили мању продају од стварне, а разлику продавали приватно), као и ЦИЉ (да би ми „Макси“ изградио супермаркет), ПОСЕСОР (ваш) и ВРЕМЕ.

Периферни елементи:

Средство: Средство означава ентитет који **Агенс** користи како би утицао на **Пацијенса**.

Због сумње да је злоупотребила службени положај и продајом робе „на прно“ оштетила буџет Србије за 23,5 милиона динара, поднета кривична пријава против Н. А. из Кине, директорке предузећа „Асу“ из Панчева.

Начин: Исказује се начин на који **Агенс** ускрађује **Пацијенсу** **Стање ствари**.

Руководилац службе за продају лож-уља у једној фирми у САД и службеник на рачунару једне од највећих националних рафинерија нафте оштетили су ту рафинерију за 45 милиона литара горива (четири милиона долара) тако што су путем компјутера бележили мању продају од стварне, а разлику продавали приватно (крађа је, иначе, трајала шест година док није откривена!).

Циљ: Овај елемент оквира означава циљ због којег **Агенс** наноси штету **Пацијенсу** ускрађујући му неко право.

Семантички тип: стање_ствари

Ја бих желео, с обзиром да је тема корупција коју је он иницирао, да укажем на случај како су, ја сад цитирам један медиј, како су Кена и Шугановац оштетили Смедеревску Паланку да би ми „Макс“ изградио супермаркет.

Посесор: Ентитет ком **Пацијене** припада.

Колико пута сте звиждали судији на фудбалској утакмици јер сте били убеђени да је оштетио ваш омиљени клуб?

Врме: Врме у ком се **Пацијенсу** ускрађује **Стање ствари**.

Они су током 2002. и 2003. године на основу фиктивног уговора са задругом о ангажовању радника оштетили „Жубор“ за 950.000 динара.

Слика 8: Ускрађивање (2).

2.5. Уништавање

У ситуацију уништавања укључена су два централна елемента: УНИШТАВАЧ односно УЗРОК и ПАЦИЈЕНС. Као и у случају оштећивања, УНИШТАВАЧ и УЗРОК се међусобно искључују; УНИШТАВАЧ је углавном свесна особа (човек или појам метонимијски повезан са њим), док је УЗРОК најчешће догађај или ентитет који заузима место у времену (*прокување, афера*), затим природне појаве/катастрофе (*ватра, ураган, цунами, експлозија*), предмети (*ракете*) или друштвени концепти (*сиромаштво, нацизам, технологија*).

У улози ПАЦИЈЕНСА може бити било који ентитет који не представља човека (*поверљиви списи, стабљике марихуане, две трећине манастирског комплекса*), а ситуација означена глаголом *уништити* подразумева да УНИШТАВАЧ или УЗРОК негативно утичу на ПАЦИЈЕНС, тако да изазову његов престанак постојања. ПАЦИЈЕНС могу представљати локације, грађевине и возила, друштвени

концепти¹⁷ (*каријера, живот, репутација, оптимизам*), информације (*документи, списи, докази*), медицински и здравствени ентитети (*фибросарком, меланом, бактерије*) и појмови из сфере природе и биома (*планета, шума, усеви*).

Уништавање

Дефиниција:

Уништавач/Разарач (свесни ентитет) или **Узрок** (догађај) или ентитет укључен у такав догађај) негативно утичу на **Пацијенс**, тако да **Пацијенс** више не постоји.

Половофилер је био писар батаљона у повљаску, управо је био примно наређење да **уништи поседљиве списе**, па је спаливао све што му је долазило под руку пре но што ће кренути даље.

Албанске полиције је спаливала да је уништило **7.300 стабљика марихуане** да **северу земље**.

Према првим проценама, **пожар у Хиландару** **уништило је** **две трећине манастирског комплекса**.

Централни елементи:

Уништавач/Разарач: Свесни ентитет (најчешће човек) који врши намерну радњу која доводи до уништења **Пацијенс**.

Семантички тип: свестан, разуман

Када је постало јасно да Египат пропада, и када су на сцену ступили владини истражитељи, **Андерсон је уништио** део компромитујућег материјала, мада постоји могућност да се део избрисаних архива поврати са рачунарских дискова.

Узрок: Ентитет или догађај који је одговоран за уништење **Пацијенс**.
Искључује се: Уништавач/Разарач

И **Ирланд** је уништило многе пупољке, па смо вишњу на пијаци плаћали 2,5, кутину 1,5 евра за килограм, дупло више од досадашњег рекорда.

Пацијенс: Ентитет који бива уништен од стране **Уништавача/Разарача** односно **Узрока**.

Два третмана су била довољна да се у 88 одсто случајева потпуно **уништи** **фибросарком**, а меланом је бива уништен у 17 одсто случајева. **SN1**

Слика 9: Уништавање (1).

Периферни елементи оквира (сл. 10–11) слични су онима који су посведочени у оквиру Оштећивања. И у овом случају може бити исказан САДРЖАВАЈУЋИ_ДОГАЂАЈ, у оквиру ког се одвија процес уништавања (*у терористичком нападу на Њујорк*). Затим следе СТЕПЕН (*потпуно*), ОБЈАШЊЕЊЕ (*јер ракете нису могле да буду испале*), ФРЕКВЕНЦИЈА (*често*), ИНСТРУМЕНТ (*пластичним експлозивом*), СРЕДСТВО (*бомбардовањем*), НАЧИН (*брутално*), као и МЕСТО (*у Ужису*) и ВРЕМЕ (*дан раније*).

¹⁷ С. Иванова и С. Медведева (2023, 107) тврде да сви глаголи групе 'to destroy' колоцирају са лексемама које представљају 'вредности' (нпр. *слобода*) и 'претње' (нпр. *ропство*) (мада постоје и неутрални колокаги), те уништавање вредности изазива негативна осећања и асоцијације, док се уништавање претњи перципира као позитиван чин. То важи и за глагол *уништити*.

Периферни елементи:

Саложна/улин догађај: Овај елемент оквира означава догађај који траје или стање ствари које постоји у времену и обухвата период у коме се одвијају догађаји или стања ствари изражени циљном речју.

Градонаменник је најавио да ће наставити свој амбициозни програм о стаповану, образовању и изградњи Светског трговинског центра, који је уништен **терористичком нападу на Њујорк** 11. септембра 2001. године. **СА**

Степен: Степен до којег је уништење извршено.
Семантички тип: степен

Пожар, за који се сумња да је подметнут, **попалио је уништио** аутомобил а као козигерална инета страдало је још једно возило, „дешу матиз“, у власништву Антифевих компанија.

Објашњење: Стање ствари на које **Уништавач/Разарац** реагује у процесу уништавања.
Семантички тип: стање_ствари

Дан раније град је уништио засаде **јер ракете нису могле да буду испалеене**.

Фреквенција: Означува се колико често **Уништавач/Разарац** односно **Уроц** уништава **Напацисе**.

За поуку другим децацима и њиховим родитељима, чија јуриња за првом голном евра **весто** **уништи** каријере великим талентима.

Инструмент: Ентитет којим управља **Уништавач/Разарац**, који ступа у интеракцију са **Напацисом** да би извршио уништавање.
Семантички тип: физички_ентитет

Маскирана група екерата отерала је обезбеђење, упозорила станаре оближње зграде на опасност, а потом је **инстинктним свеполозавом** **уништио** опрему фирме која је као подизвођач радова била ангажована на асфалтирању главних ауто-саобраћајница у Србији.

Зрепаци: Намерна радња коју је извршио **Уништавач/Разарац** а којом се остварује уништавање.
Семантички тип: стање_ствари

У Винеграду сам у почетку наишао на другачији пријем што не чули са обзиром на то да је НАТО **бомбардовањем** **уништио** све мостове (на срећу, не и онај мост) а и електрина им је била тешко оштећена.

Ниво: Сваки опис радње уништавања која није обухваћена специфичнијим ЕО, укључујући епистемичке модификације (*вероватно*), силу (*тешко*, *слабо*), секундарне ефекте (*мило*, *ласко*) и опште описе који упоређују догађаје (*иа исти начин*). Може

Слика 10: Уништавање (2).

Осим тога, може бити истакнут МАЛЕФИЦИЈАР (*најугроженијим општинама у Банату = којима*). Њему је сличан ПОСЕКОР, ентитет ком ПАЦИЈЕНС припада (*наша производња*). Оквир садржи и елемент ЦИЉ (*да би доказао да је завршио*).

Најзад, у нашем корпусу је забележен и елемент УЛОГЕ, која представља категорију у оквиру које је ПАЦИЈЕНС уништен и изражена је конструкцијом са речју *као* (*као толерантног, динамичног интернационалног града*).

указивати на истакнуте карактеристике **Уништавача/Разарача** које такође утичу на радњу (*дрско, хладно, намерно, жељно, пажљиво*).
 Семантички тип: начин

Где су данас остаци Жриова, за који више од половина Београђана чак не зна ни да је постојао? Давне 1934. године краљ Александар Карађорђевић, **брутално** га је **уништио**, сравнивши га са земљом, заувек га пославши у заборав.

Малесфинија: Ентитет који, такође, посредно трпи уништавање.

Институт за кукуруз „Земун Поље” помоћи ће **најутроженитим** општинама у **банит**, којима је поплава **уништила** усеве.

Циљ: Овај елемент оквира означава циљ због којег **Агенс** уништава **Пацијенс**.

Семантички тип: стање_ствари

Појасните које паре, која количина нафте да се запали Савезна скупштина, колико је тај **уништио** гласачких листића да би доказао да је завршио, да је способан да **добие** диплому.

Место: Овим БО идентификује се место на ком **Уништавач/Разарач** уништава **Пацијенс**.

Семантички тип: лоцираност_релативна

У **Ужиту** је **уништена** документација о Шљивовици.

Време: Овај БО идентификује време када је **Уништавач/Разарач** уништио **Пацијенс**.

Семантички тип: време

Дан раније град је **уништио** засаде јер ракете нису могле да буду испалењене.

Улоге: Категорија у оквиру које је **Пацијенс** уништен.

Нећу дозволити да битанге и криминалци који желе да се понашају онако како смо видели у последњих 48 сати **униште** репутацију Сиднеја **као толерантног, динамичног интернационалног града**.

Посесор: Ентитет ком **Пацијенс** припада.

Циљ овог закона је да **уништи нашу** производњу, а да кренемо са увозом цигарета јер смо ми велики потрошачи тих чудних страних цигарета.

Слика 11: Уништавање (3).

2.6. Убијање

Оквир Убијање призива сублексема *уништити* када означава ситуацију у којој УБИЦА или УЗРОК доводе до смрти ЖРТВЕ. Напоменућемо да је овај оквир врло сличан претходном и да није лако повући прецизну границу међу њима, посебно ако се узме у обзир да у анализираним примерима није било много оних у којима сублексема *уништити* призива овај оквир. Ипак, основну разлику у односу на Уништавање представља постојање ЖРТВЕ, живог бића које умире као последица убијања. Затим, уместо УНИШТАВАЧА, смрт ЖРТВЕ изазива УБИЦА, који увек представља живо биће. У односу на Уништавање, прави се разлика између престанка постојања неживог ентитета и живог бића. Чини се, међутим, да глагол *уништити* типично не призива оквир Убијања, те би се потпунији опис оквира добила када би се у анализу укључили и други глаголи, попут лексема *искоренити*, *истребити*, *побити*, *поубијати*, *убити* ИТД.

Убијање

Дефиниција:

Убица или **Узрок** узрокује смрт **Жртве**.

Такође му је провокативна и теза о суштински геноцидној природи „**хомо сапиенса**“ који је, пре свега, **уништио** **све друге** људске врсте на Земљи, јер ми нисмо били једина.

Централни елементи:

Узрок: Неживи ентитет или процес који доводи до смрти **Жртве**.

Искључује се: Убица

Убица: Особа или свестан ентитет који узрокује смрт **Жртве**.

Искључује се: Узрок

Грчка митологија каже да је Атлантида била држава чији су становници били корумпирани похлепом и жељом за владањем да их је **све уништио**.

Жртва: Живо биће које умире као резултат убијања.

Семантички тип: свестан, разуман

Градским властима дат је рок до 6. фебруара да **униште** **150.000** пагака, док би једна приватна фирма требало да преради 60.000.

Слика 12: Убијање.

2.7. Победити_противника

Следи оквир у ком се описује ситуација када ПОБЕДНИК остварује победу над ГУБИТНИКОМ. Илустрована је експресивна употреба глагола *уништити*, која се углавном везује за домен спорта или политике. Наиме, спортска надметања и политичке расправе, које често могу бити агресивне, овде се разумевају као борбе или ратови (Klikovac 2000, 268; Klikovac 2004, 157). Изузетно убедљива, силовита победа концептуализује се као демолирање, разарање, те бисмо могли реконструисати појмовне метафоре УТАКМИЦА/ТАКМИЧЕЊЕ ЈЕ БОРБА и ПОБЕДА ЈЕ УНИШТЕЊЕ.

Уколико је уништавање усмерено ка непријатељу и води до победе, оно има позитивну форму (Ivanova and Medvedeva 2023, 112), за разлику од већине других оквира, у којима је уништавање негативно.

Од периферних елемената, може се јавити ТАКМИЧЕЊЕ (у *дербију*), затим СКОР, квантитативни елемент којим се мери прогрес током игре (*са четири гола*), као и СРЕДСТВО (*тројкама*) и ВРЕМЕ и МЕСТО_ОДРЖАВАЊА.

Постоји јасна веза између физичког уништавања (изворног домена) и остваривања убедљиве победе (циљног домена), те се улога УНИШТАВАЧА пресликава на ПОБЕДНИКА, а ПАЦИЈЕНС је ГУБИТНИК. Средство уништавања би била тактика, начин игре и сл., степен уништења односи се на убедљивост победе, место уништавања је место такмичења, док је време уништавања повезано са временом одржавања меча.

Победити противника

Дефиниција:

Овом оквиру припадају речи које означавају ситуацију када **Победник** остварује победу над **Губитником**.

Брентфорд **уништио** Манчестер јунајтед **СА** четири гола.

Централни елементи:

Победник: Индивидуа или индивидуе које побеђују **Губитника**.

Никад не отписуј срце шампиона! **Новак** се „вратио из мртвих“, губио 2:0 у сетовима, па **уништио** Синера

Губитник: Индивидуа или индивидуе које побеђује **Победник**.

Након резултата локалних избора на Косову, лист наводи: „Дебакл: Вучић **уништио** Куртија“

Периферни елементи:

Такмичење: Догађај у ком се такмиче **Победник** и **Губитник**.

Ливерпул **уништио** Атлетико **у дербију**

Скор: Квантитативни елемент којим се мери прогрес током игре.

Брентфорд **уништио** Манчестер јунајтед **СА** четири гола

Средство: Акција **Победника** или **Губитника** која омогућава да се догоди пораз.
Семантички тип: стање_ствари

ЗВЕЗДА РАЗБИЈЕНА У ПРЕПУНОМ ПИОНИРУ: Уинке **ТРОЛКАМА** **уништио** првено-беле, шутерска клиника Руса!

Време: Односи се на то када је **Победник** остварио победу над **Губитником**.

НИКОЛА ЛОКИЋ **УНИШТИО** ЛЕЛКЕРСЕ **СИНОТ!**

Место одржавања: Овај елемент оквира односи се на именовани простор одржавања такмичења, нарочито када је место изграђено са наменом да се на њему одржи такмичење.

Звезда **уништила** Бајерн **у Арени!** 101–77.

Слика 13: Победити_противника.

2.8. Довести_у_тешко_стање

Оквир Довести_у_тешко_стање сличан је оквирима Оштећивање и Уништавање, али је ипак посебно издвојен. Најпре, праћене су дефиниције лексеме *уништити* у Матичиним речницима, у којима се прави јасна дистинкција између престанка постојања и довођења у тешко стање. Довођење у тешко стање је заправо стање на рубу егзистенције, где један ентитет постоји¹⁸ у неком облику, али је потпуно изгубио изглед и функцију. Уколико је у питању предмет, у овом оквиру он више нема своја инхерентна својства, оно што га тим

¹⁸ У многим случајевима, чак и уз контекст, није лако одредити да ли ентитет постоји (бар у остацима) или је потпуно уништен.

предметом чини, и у том смислу као да више не постоји, попут *оргуља у Дому синдиката* (*Оргуље у Дому синдиката уништила је наша небрига*).

АГЕНС је човек или појам у метонимијској вези са њим, а УЗРОК углавном представља природне појаве/катастрофе (*поплаве, непогоде, ерупција*), догађаје (*ратови, санкције*), друштвене концепте (*одлуке, трагедија, политика*) и предмете (*меци, бомба*).

ПАЦИЈЕНС је повезан са друштвеним концептима (*живот, привреда, економија, буџет, држава*), са човеком и појмовима који су са њим повезани метонимијом (*Партизан, Звезда*), са грађевинама и местима, здравственим ентитетима (*бубрег, слезина*) и предметима (*оргуље, књиге*).

Довести у тешко стање

Дефиниција:

Агенс или **Узрок** утичу на **Пацијенса** тако да **Пацијенс** (или неки део на њему) заврши у потпуно неканонском стању, таквом да више не поседује првобитан изглед, функцију и сл. **Пацијенс** губи своје инхерентне карактеристике, готово потпуно је измењен и овакво стање **Пацијенса** је изузетно непожељно.

Такође, постоје **перодроми** који, нажалост, нису у употреби јер **1999. године** уништени **бомбом**, али могу да се ставе у неку функцију, за шта би требала велика инвестиција и велики новац. **СН**.

Оргуље у Дому синдиката уништила је **наша небрига**.

Руски судије који **је уништио** **Звезду и Рому** лепо се уклопио у новонасталу атмосферу, али изгледа да није узимао лекове пре утакмице Португал – Холандија.

Централни елементи:

Агенс: Свесни ентитет, обично особа, који врши намерну радњу која доводи до тога да **Пацијенс** заврши у потпуно неканонском стању.

Семантички тип: разуман, свестан

Искључује се: Узрок

Њена мисија је била да приведи правди **неодођивне мобилне** који **су** одузели животе десетинама хиљада људи и **уништили** животе милионима осталих.

Узрок: Ентитет који чини да **Пацијенс** заврши у потпуно неканонском стању.

Искључује се: **Агенс**

У стечајној маси је и одмаралиште Југово, неколико стотина метара дунавске обале, коју **су уништили** **завишале**.

Пацијенс: Ентитет који због активности **Агенса** или **Узрока** губи свој првобитни изглед, функцију и сл. завршавајући у неканонском стању.

Наш европски пут **је уништио** **наше образовање** и ако се овако настави за одређени период, после извесног времена биће још гора ситуација него што је сада.

Слика 14: Довести у тешко стање (1).

Дакле, овде АГЕНС или УЗРОК утичу на ПАЦИЈЕНС тако да заврши у стању које је озбиљно, органски нарушено. Физички, и даље у неком облику постоји, али је угрожен, што се види у свим наведеним примерима (нпр. *А поменути бивши министар је Стару планину*

управо тим малим просецима уништио). Овде је активна метафора УЗРОКОВАЊЕ НЕГАТИВНЕ ПРОМЕНЕ ЈЕ ДЕСТРУКЦИЈА (Миљковић 2014, 150).

ИНСТРУМЕНТ (погрешним хемикалијама), СРЕДСТВО (управо тим малим просецима), СТЕПЕН (готово потпуно), МАЛЕФИЦИЈАР (му), ПОСЕСОР (мој), МЕСТО и ВРЕМЕ јесу периферни елементи које смо учили претрагом корпуса.

Периферни елементи:

Инструмент: Ентитет којим управља **Агенс**, који ступа у интеракцију са **Пацијенсом** да би га довео у тешко стање.

Семантички тип: физички_ентитет

У питању је 3.500 вредних предмета из 19. века који су уништени погрешним хемикалијама у току нестручне дезинсекције. **СНИ**

Средство: Намерна радња коју је извршио **Агенс**, а којом се остварује активност довођења у тешко стање.

Семантички тип: стање_ствари

А поменути бивши министар **IS** Стару планину управо тим малим просецима уништио, апсолутно је довео до ерозије и до деградације која не може да се заустави, а верујте да то може да се уради и са далеководима и са водовима.

Степен: Степен у ком **Пацијенс** завршава у неканонском стању.

Семантички тип: степен

Бомба велике разорне моћи постављена испод задњег дела возила, готово потпуно је уништила аутомобил.

Малефиција: Ентитет који, такође, посредно трпи штету.

Он каже да **IS** ова трагедија уништила живот, али не верујем да му је уништила и карактер.

Посесор: Ентитет ком **Пацијенс** припада.

Начелник одељења за странце у Љубљани Марјан Компара **IS** у својој канцеларији буквално маказама разрезао, уништио мој пасош и рекао да сада идем у Македонију по документе.

Место: Место на ком се налази **Пацијенс**, који трпи оштећивање.

Семантички тип: лоцираност_релативна

Начелник одељења за странце у Љубљани Марјан Компара **IS** у својој канцеларији буквално маказама разрезао, уништио мој пасош и рекао да сада идем у Македонију по документе.

Време: Овај ЕО идентификује време када је **Агенс** нанео штету **Пацијенсу**.

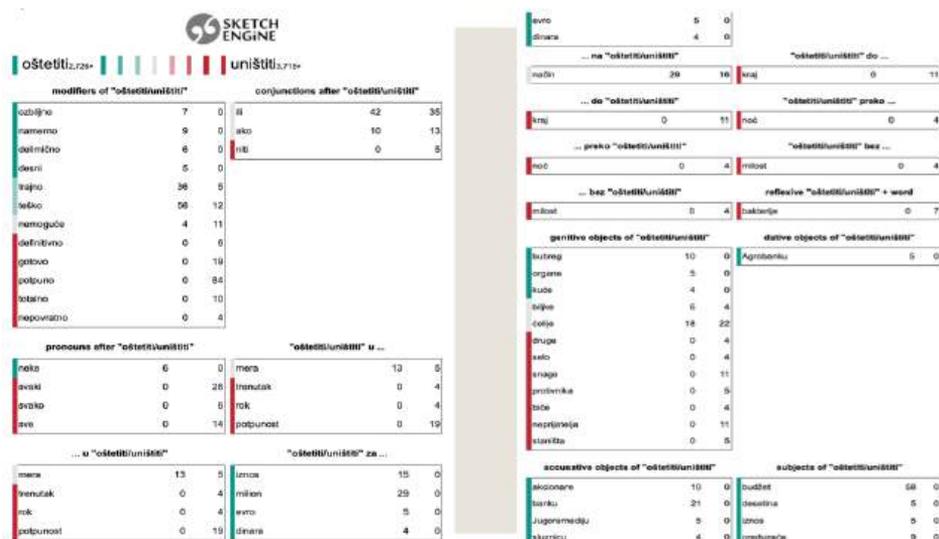
Семантички тип: време

Весић је у пријави навео да **IS** „током ноћи између 12. и 13. јула група непознатих лица спрејевима уништила управо реконструисану фасаду зграде у Поп Лукиној улици бр. 12 на општини Стари град у Београду”.

Слика 15: Довести_у_тешко_стање (2).

3. Поређење лексема оштетити и уништити

На платформи *Sketch Engine* могуће је преко алата *Word Sketch* генерисати скице речи, које сажето приказују понашања изабраних лексема, а уз помоћ алата *Word Sketch Difference* скице двеју лексема

Слика 19: Упоредна скица понашања.

4. Закључак

Анализом заснованом на теорији семантике оквира установили смо да се глагол *оштетити* повезује са Оштећивањем, Ускраћивањем и Изазивањем_емоције, а да глагол *уништити* призива оквира Уништавање, Довести_у_тешко_стање, Победити_противника, Убијање, Стимулисање_емоције и Изазивање_емоције. Сprovedено истраживање показује да је могуће подробно анализирати синтаксичко и семантичко понашање ових лексема у оквиру теорије семантике оквира. Премда се на основу анализе два глагола не могу донети генерализовани закључци о оквирима, чини се да њихов опис одговара корпусним подацима. Штавише, одабрани приступ омогућио је да се уоче значења која, на пример, описни речници не бележе (в. оквир Ускраћивање), као и да се идентификују елементи важни за опис значења, уз повезивање са синтаксичким конструкцијама (нпр., САДРЖАВАЈУЋИ_ДОГАЂАЈ јавља се само у пасивним клаузама и типично је реализован предлошко-падежном конструкцијом у + локатив).

Ситуација означена глаголом *оштетити* у најширем смислу подразумева доношење штете ПАЦИЈЕНСУ тако да заврши у лошем, неканонском стању. Штета је најчешће физичка, али може бити и финансијска и емоционална, као и шира – ускраћивање права. Оштећивање означава слабији степен деструкције, те се типично

оштећују мањи ентитети или делови већих, док је уништавање силовитије и типично се уништава цео ентитет. Исто тако, оштећивање се пре свега повезује са конкретним колокатима (артефакти, људско тело и здравље, биљке) и ређе се оштећује нешто што је у сфери апстрактног (домен финансија и спорта).

Са друге стране, лексема *уништити* чешће се користи да означи уништавање апстрактних концепата. Призвани оквири указују на то да ова лексема такође означава наношење штете, а екстремна штета доводи до престанка постојања (што је типично уништавање) односно убијања. Довођење у тешко стање, у ком ПАЦИЈЕНС губи природне карактеристике, али физички и даље постоји, налази се на континууму између типичног оштећивања и уништавања. Ова реч се користи и у домену спорта и политике, када се победа изједначава са уништавањем противника, као и у домену емоција и психе.

Синтаксичко понашање анализираних лексема је слично. Готово сви оквири садрже два обавезна елемента (АГЕНС/УЗРОК и ПАЦИЈЕНС, односно граматички субјекат и прави објекат). Изузетак представља употреба конструкције *за* + акузатив (елемент СТАЊЕ_СТВАРИ), која је карактеристична за лексему *оштетити*. Мање разлике уочавају се у сваком од оквира, и везују се за периферне елементе.

Ово истраживање, усмерено на глаголе *оштетити* и *уништити*, представља покушај да се приближи употреба ових лексема, и први је корак ка широј, будућој анализи глагола оштећивања и уништавања из угла теорије семантике оквира. Оваква анализа омогућава повезивање синтаксичке и семантичке структуре глагола, што је важно за разумевање њихове употребе у језику, а од посебног значаја може бити за учење српског као страног језика, за превођење, као и у контрастивним и типолошким проучавањима језика. Добијени подаци су применљиви и у лексикографији и домену обраде природних језика.

Важно је рећи и да спроведена анализа није у потпуности заокружена без, нпр., приказа синтаксичке и семантичке валенце глагола и описа других, сличних лексема које такође призивају описане оквири. Наредно истраживање би, уз употребу адекватних језичких ресурса, представило и те аспекте.

Литература

- [1] Atkins, B. T. S. (1994). Analyzing the verbs of seeing: A frame semantics approach to corpus lexicography. *Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 20, 42–56.
- [2] Atkins, B. T. S., Fillmore, C. J., & Johnson, C. R. (2003a). Lexicographic relevance: Selecting information from corpus evidence. *International Journal of Lexicography*, 16(3), 251–280.
- [3] Atkins, B. T. S., Rundell, M., & Sato, H. (2003b). The contribution of FrameNet to practical lexicography. *International Journal of Lexicography*, 16(3), 333–357.
- [4] Fillmore, C. J. (1969). Verbs of judging: An exercise in semantic description. *Paper in Linguistics*, 1(1), 91–117.
- [5] Fillmore, C. J. (1982). Frame semantics. In *Linguistics in the Morning Calm* (pp. 111–137). Seoul: Hanshin Publishing Co.
- [6] Fillmore, C. J., & Atkins, B. T. S. (2000). Describing polysemy: The case of ‘crawl’. In Y. Ravin & C. Lacock (Eds.), *Polysemy* (pp. 91–110). Oxford University Press.
- [7] Fillmore, C. J., Johnson, C. R., & Petruck, M. R. L. (2003). Background to FrameNet. *International Journal of Lexicography*, 16(3), 235–250.
- [8] Hlebec, B. (2023). Defining English and Serbian verbs of damage. *Philologia*, 21(1), 1–21.
- [9] Hoey, M. (2005). *Lexical Priming: A New Theory of Words and Language*. Routledge.
- [10] Ivanova, S. V., & Medvedeva, S. N. (2023). Corpus analysis as a means of meaning disambiguation: Collocational analysis of near-synonyms of the verb ‘destroy’. *Professional Discourse & Communication*, 5(3), 107–125.
- [11] Klikovac, D. (2000). *Semantika predloga: Studija iz kognitivne lingvistike*. Beograd: Filološki fakultet.
- [12] Klikovac, D. (2004). *Metafore u mišljenju i jeziku*. Beograd: Biblioteka XX vek; Knjižara Krug.
- [13] Louw, B. (1993). Irony in the text or insincerity in the writer? The diagnostic potential of semantic prosodies. In M. Baker, G. Francis, & E. Tognini-Bonelli (Eds.), *Text and Technology* (pp. 157–176). Amsterdam: John Benjamins.
- [14] Rasulić, K., & Klikovac, D. (2014). *Jezik i saznanje: hrestomatija iz kognitivne lingvistike*. Univerzitet u Beogradu: Filološki fakultet.

- [15] Ruppenhofer, J., Ellsworth, M., Petruck, M. S., Johnson, C. R., & Scheffczyk, J. (2016). *FrameNet II: Extended theory and practice (revised November 1, 2016)*. https://framenet.icsi.berkeley.edu/fndrupal/the_book
- [16] Sinclair, J. (1996). The search for units of meaning. *TEXTUS*, 9(1), 75–106.
- [17] Song, Q. (2021). Effectiveness of Corpus in Distinguishing Two Near-Synonymous Verbs: ‘Damage’ and ‘Destroy’. *English Language Teaching*, 14(7), 8–20.
- [18] Stubbs, M. (2002). Two quantitative methods of studying phraseology in English. *International Journal of Corpus Linguistics*, 7(2), 215–244.

- [19] Марковић, А. и др. (2021). Лексичка база Фрејмнет: неколико примера оквира из домена ризика. *Infotheca – Journal for Digital Humanities*, 21(1a), 7–36.
- [20] Миљковић, В. (2014). Семантика глагола *уништити* у светлу теорије менталних простора. У М. Ковачевић и Ј. Петковић (ур.), *Савремена проучавања језика и књижевности* (V/1, стр. 139–151). Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет.
- [21] Поповић, Љ. (1997). Интегрални модел међуодноса синтаксичког система, речника и текстова. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 26(2), 469–482.
- [22] Поповић, Љ. (2003). Интегрални реченични модели и њихов значај за лингвистички опис и анализу корпуса. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 31(1), 201–220.
- [23] Стипчевић, Б. (2010). Глаголи с рекцијском допуном у беспредлошком инструменталу и њихови реченични модели. *Научни састанак слависта у Вукове дане*, 39(3), 175–254.

Syntactic and Semantic Analysis of the Verbs *ošteti* and *uništi* from the Perspective of Frame Semantics Theory

Marina Bagi

Summary

This paper analyzes the verbs *ošteti* ('to damage') and *uništi* ('to destroy') from the perspective of the frame semantics theory. Starting from the assumption that syntactic and semantic phenomena are mutually correlated, the theoretical framework for this study is based on a cognitive-semantic approach developed by Charles Fillmore, which explicitly links the meaning of the word with the syntactic contexts in which it appears. The core thesis of the frame semantics theory is that the meanings of sublexemes should be viewed in relation to semantic frames – schematic depictions of conceptual structures and belief patterns underlying word meanings. This theory is fundamental to FrameNet, an electronic lexicographic database based on a corpus, within which the frames invoked by various lexemes are presented.

This study examines six hundred examples of the use of the verbal lexemes *ošteti* ('to damage') and *uništi* ('to destroy'), excerpted from the electronic *Corpus of Contemporary Serbian (SrpKor2021)*, with the aim of describing and examining their syntactic and semantic behaviour, as well as illustrating their usage. Consequently, the frames evoked by these verbs are described, along with the elements of the frames, and conclusions are drawn regarding the syntactic-semantic interface. Furthermore, since these verbs share similar semantics, the aim is to investigate both the similarities and differences between them using tools available on the *Sketch Engine* and *No Sketch Engine* platforms.

Keywords: frame semantics theory, syntax, semantics, verb *ošteti*, verb *uništi*, natural language processing, Serbian language.